

HEMMESJÖBYGDEN

”Livets högtider”

kåserar Gunvor Dahlman om och illustrerar med kläder och föremål på hembygdsföreningens årsmöte i Risingegården söndagen den 1 april kl. 14. Årsmötesförhandlingar. Kaffeservering. Lotterier.

Styrelsen har ett förslag till ändring av föreningens stadgar. Förslaget presenteras på annan plats i detta blad.

Alla välkomna!

- **Valborgsmässoafton**, 30 april kl. 20.30 i herrgårdsparken i Åryd. Våren hälsas med sång av Hemmesjö kyrkokör. Valborgseld.

- **En morgon i naturen**. Pingstafton, lördagen den 26 maj kl. 07 med samling vid stallet vid Åry herrgård för en vandring ner genom parken. Vi ser hur det går med brobygget mot Ugnsholmen. Tipsfrågor. Tag med kaffekorg.

- **Lär känna Åryd**. Ta reda på vad det är för en ort Du bor på! Torsdagen den 7 juni kl. 18 med samling där Masugnsvägen börjar (vid den allmänna flaggstången). Denna rundvandring på ca 1.5 tim är tänkt som en introduktion för dig som är relativt nyinflyttad men alla är förstås välkomna.

- **Hembyggsdag** den 5 aug kl 13.30 vid hembygdsstugan på Masugnsvägen i Åryd. Detaljerat program kommer på anslagstavlorna.

- **Kulturhusens dag** söndagen den 9 september. Preliminärt i Risinge men detaljerat program kommer på anslagstavlorna.

- **Resa i Linnés fotspår**. Lördagen den 22 september går denna heldagsresa med buss. Resan arrangeras av Kronobergs läns hembygdsförbund. Intresserad? Kontakta redaktören för detaljerat program och tider.

- **Byvandring** i Södra Åreda, Thorsta. Datum och samlingsplats annonseras på anslagstavlorna.

Årsavgiften i Hemmesjö hembygdsförening är 50 kronor per person. Inbetalningskort bifogas detta nummer av Hemmesjöbygden. Postgiro 72 98 81 – 3. Många medlemmar – föreningens styrka!

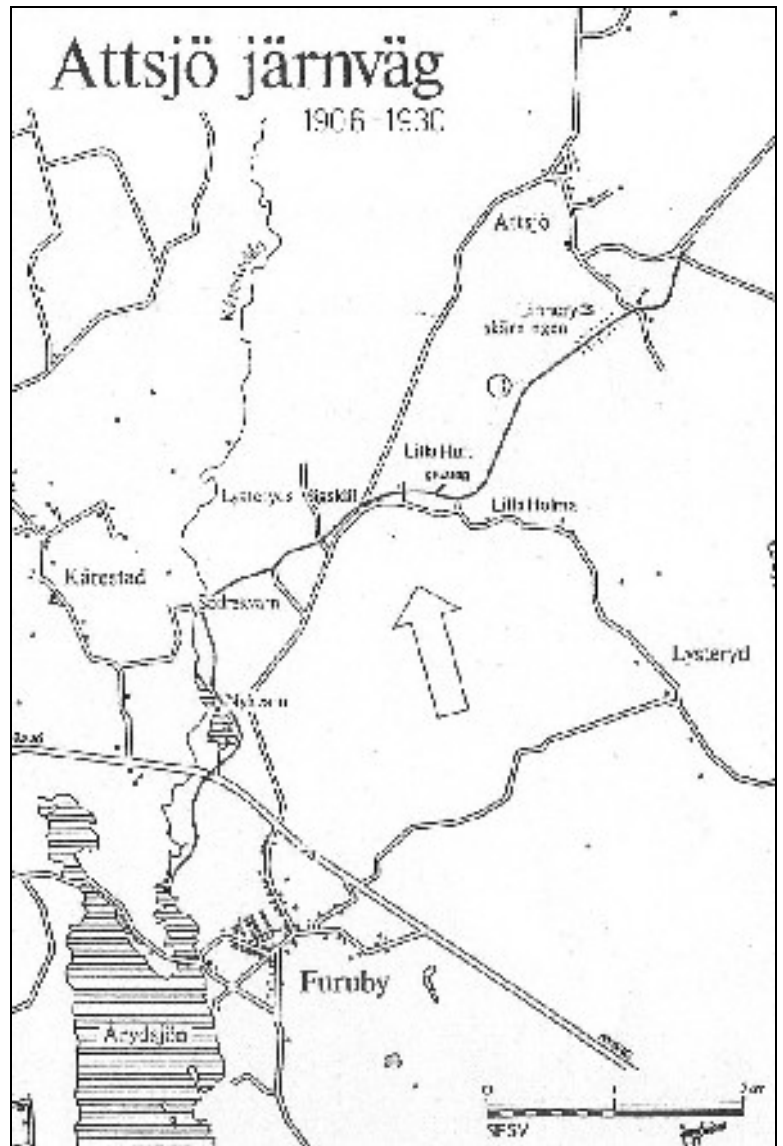
När Attsjös skogar spreds över världen (forts från föregående nummer)

Avverkning

Avverkningen av skog skedde på vintern då bönderna hade arbetat klart på sina gårdar. Hästar drog fram timret till järnvägen där det lades på hög i ca 100 meter långa och 3-5 meter höga vältor. Det tre första åren avverkades 500 000 kubikfot.

Man kunde inte köra tåget när som helst på året utan fick passa på då det var liten brandrisk. Man körde i 4-6 månader under sommarhalvåret beroende på väderleken och då ofta på natten. Ibland började man redan i januari och då fick snöplogen användas. Man fick akta sig för is på rälsen. Det fanns sandfack på loket som kunde öppnas och stängas när lokföraren tyckte att det behövdes. När man körde på natten användes fotogenlampor på den sista vagnen och två smålampor inne i förarhytten så att lokföraren kunde se glasrörstället och manometern.

Det fanns 10 grindar över järnvägen som skulle hindra kreatur att gå upp på rälsen. 5 anställda grindvakter hade vardera 2-3 grindar att hålla reda på. Vakterna fick springa eller cykla bakom tåget mellan grindarna för att hinna med. De fungerade också som brandvakter. Om det började brinna så försökte de först själva att släcka elden och om det inte lyckades fick de kalla på förstärkning.

Vatten- och grustag

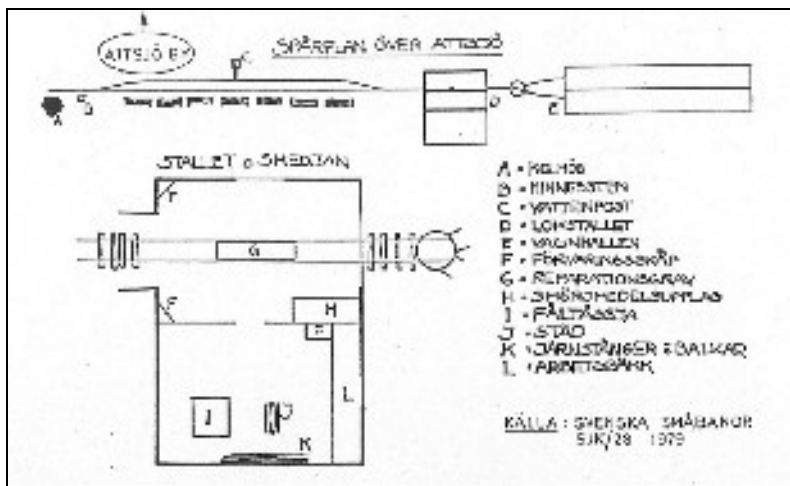
Vattentaget i Attsjö låg vid sidan av spåret. Det var en grävd brunn, som man fortfarande kan se spår av. Brunnen hade en 3 meter hög träöverbyggnad med skyddsräcke och en handpump. När man skulle fylla på vatten i loket använde man en träränna som sattes fast på överbyggnaden och däri rann sedan vattnet ner i loket. Vattnet som pumpades i loket i Attsjö räckte ända ner till Kårestadån där man fyllde på nytt vatten. På hemvägen var man tvungen att fylla på vatten flera gånger och det kunde man göra vid en stentrumma innan Nykvarn och även i bäcken vid Nykvarn och vid Lysteryds vägshål.

Vid Lilla Holma fanns ett grustag där det gick in ett 75 meters stickspår med växel. Växeln togs av säkerhetsskäl bort och lades bredvid spåret när man körde vanliga timmertransporter. Man hade nämligen så hög fart när man kom ner till Lilla Holma att det var risk för urspårning om växeln låg kvar. 1919 grusades banan för sista gången och då användes troligen växeln för sista gången.

Lokstallet och smedjan

Lokstallet var byggt av trä och rödmålat. Taket var av papp och hade en skorsten av plåt. Skorstenen var speciell, den hade en cylindrisk förlängning som kunde hissas ner över lokets skorsten. När man slutat köra för dagen så lade man en plåt över skorstenen. På vintern kunde man elda lite i loket för att det skulle vara varmt inne i stallet och även för att mata ner ånga i ramtanken så att vattnet inte skulle frysa. Golvet var av hårdpackad jord och grus. Under spåret som gick inuti stallet fanns det en revisionsgrop för att kunna reparera och undersöka loket.

Smedjan var hopbyggd med stallet och där fanns en arbetsbänk under ett fönster längs ena kortväggen. På långväggen under det andra fönstret låg stålstänger och balkar. Man hade ett städ, en trampässja, en handdriven bormaskin, ett skruvstäd och handverktyg. Man kunde även gjuta inne i smedjan och man gjorde bl.a. lagren till timmertruckarna och lokets rörelse.

En arbetsdag på Attsjöbanan

Arbetsdagen börjar med att eldaren stiger upp klockan halv fyra. Väl nere i lokstallet sätter han skorstenarna mot varandra så att rökgaserna kan komma ut i det fria. Han kontrollerar att vattenståndet är som det ska i ångpannans vattenståndsglas. Han fyller på ved i dragluckan, som måste fyllas gång på gång efter hand som veden brinner ner. Han fyller på olja i oljekannor och häller cylinderolja i en särskild kanna. Han siktar sand som skall hällas ner i

ångpannans sandbehållare. Därefter kontrollerar han att allt finns med på loket om man skulle behöva reparera något under färden. Där skulle finnas verktyg, bultar, rälsspik, packningsmaterial, reservglasrör och trassel.

Efter någon timma börjar ånga pysa ut från den övre provkranen, som han öppnat för att släppa ut det luftrum som bildats under natten. Han lägger i mer ved för att få utslag på manometern som visar ångtrycket. När veden brunnit ner fyller han på med stenkol och öppnar ventilen till ångblästern eller "sotarn" som den brukar kallas. Det kommer ljud inne ifrån pannan som talar om att kolet brinner bra. Han klämmer åt lokbromsen, lägger slidomkastningsspaken på fullt läge framåt eller bakåt och öppnar lite på pådraget när manometern visar trycket 8 atö (atmosfärens övertryck i kg/cm²). Cylindrarna fylls av ånga och ut ur cylindrarnas dräneringar (pyskranar) sprutar det vatten. Uppvärmningen av cylindrarna sker genom att ångtillförseln ökas och genom att föra slidomkastningen fram och tillbaka.

En kort signal ges när loket kör ut till vattentaget där eldaren väntar på att få fylla loket med vatten. Föraren smörjer vev- och ramlager med lokomotivsprutan. Cylindersmörjapparaterna får sin dos av cylinderolja.

Efter ett tag kommer lastarlaget på sex man. Två av dem fyller olja i timmervagnarnas axelboxar. De övriga rullar fram stockar till nästa avgång. Dagen innan har man lastat ett tågsätt så det är bara att koppla samman kopplet, som består av 18 vagnar plus loket.

Halv sju kommer lokföraren och då skall allt vara klart och klockan sju undersöker lokföraren allting en gång till. Avgångssignal ges, slidspaken läggs framåt på högsta fyllning och pådraget öppnas. Även cylindrarnas pyskranar öppnas en kort stund. Det är viktigt att inte låta loket skratta (tappa taget om rälsen) för då kan man få backa och börja om igen. Farten regleras med lokbromsen och med vagnbromsarna. Vid grustaget ges signal eftersom man snart skall korsa Attsjövägen vid Lysteryds vägskäl. Där på Attsjövägen sattes det upp kryssmärken 1928 för att varna de vägfarande. Ny signal ges vid Södrekvarn och vid Nykvarn. En bro passeras, en enkel träbro med stenfästen på båda sidor och fyra skradda bjälkar. När man närmar sig dammen klockan kvart i åtta ges ankomstsignal och när tåget stannar ges stoppsignal. Loket kopplas ifrån och timret lastas av i vattnet av två man. Vatten fylls på, tuberna sotas, sotningsskåpet och asklådan töms. Vevrörelserna torkas rena från sand och man smörjer in dem. Efter det blir det antligen vila med fikapaus.

Halv tio är det klart för återresa och vagnarna kopplas ihop med loket igen. Loket körs hem baklänges eftersom det inte går att vända. När tåget kommer till Nykvarnsvägen fylls det på kol. Vid Lysteryds vägskäl fylls på med vatten och man avlägsnar slagg ur eldstaden för att få upp ångtrycket igen. Ungefär klockan tio ges ankomstsignal i Attsjö. Loket går in på sidospåret och tomvagnarna på rundgångsspåret. Klockan är nu ungefär halv elva. Samma procedur som på morgonen upprepas och klockan 11 avgår tåget för andra gången denna dag och är åter klockan två. Totalt blir det tre resor per dag, den sista mellan 14.30 och 17.30. Nerresan till dammen tar ca 45 min och återresan till Attsjö ca 20 min.

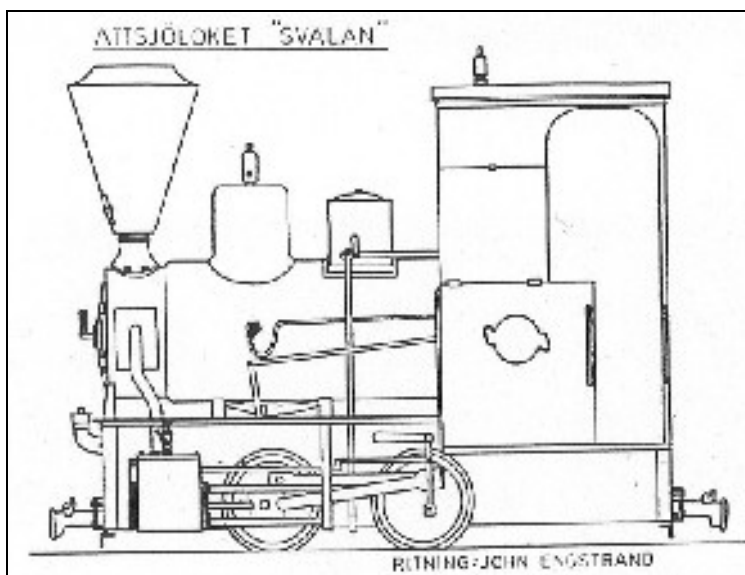
När tåget är tillbaka på kvällen ställs loket in i stallet efter grundlig rengöring. Skorstenarna ställs in mot varandra och en plåt läggs över lokets skorsten. Dragluckan stängs och lokbromsen dras till.

Allt kontrolleras ytterligare en gång innan arbetarna får gå hem. De har ingen reglerad arbetstid utan får fortsätta tills allt är klart. Lokföraren hade månadslön medan eldaren fick daglön. Man var tvungen att arbeta som eldare på loket innan man kunde bli lokförare. Det var ett tungt arbete vid järnvägen men det som höll kvar arbetarna var den relativt höga lönen. Det kunde bli 11-12 kr per dag jämfört med skogsarbetarens 4.50.

Olyckor

Skador och olyckor var säkert vanliga i denna farliga hantering. Ett märkligt tillbud, som dock slutade lyckligt, var vid ett tillfälle när man i mörker var på väg från Attsjö ner mot dammen.

Plötsligt upptäckte man att ljuset från fotogenlyktan på sista vagnen fattades. Man stannade tåget för att undersöka och märkte då ett ljussken som med hög hastighet närmade sig. Det var sista vagnen som lossnat och nu närmade sig tågsättet i full fart. Loket startades och i en hast fick man upp farten så att när sista vagnen väl kom ifatt var sammanstötningen knappt märkbar.

Utlovad fortsättning på artikeln om färskötsel kommer vid senare tillfälle.

Stenåldern i Södra Åreda

Fanns det människor i Södra Åreda på stenåldern, det vill säga tidigare än 1500 år f.kr.? Tidigare fynd av gravar tyder på detta. Men var fanns själva boplatserna? Av erfarenhet från andra håll vet man att människorna bosatte sig nära vattendragen. När det gäller Södra Åreda skulle boplatserna troligen ha legat nära Åredasjön, hur den nu utbreddes sig på den tiden.

Kronobergs arkeologiska förening är en sammanslutning av arkeologiintresserade personer i alla åldrar. Några har läst arkeologi men de flesta är amatörer. Man har ett gott samarbete med professionella arkeologer.

I vår har man valt att göra en inventering vid Åredasjön för att försöka lokalisera eventuella boplatser från stenåldern. Under 3 söndagar i april/maj kommer deltagarna att finnas i markerna med GPS och jordsonder (ett metallspröt som sticks ner i marken). Några deltagare kommer dessförinnan att utbildas av en arkeolog.

Är Du intresserad? Tag kontakt med Kronobergs Arkeologiska förening eller med redaktören för Hemmesjöbygden.

Resultatet av inventeringen kommer så småningom att presenteras här i Hemmesjöbygden.

Hemmesjö hembygdshörens arkiv

Vad finns det i arkivet och vad skall man ha det till? Föreningens arkiv, som är inrymt i Åryd skola innehåller handlingar om både föreningar och företag som finns eller funnits här i socknen. Några nedlagda föreningars handlingar har flyttats till Kronobergsarkivet i Växjö. När det gäller handlingar för just Hemmesjö hembygdshörens består de av normala föreningshandlingar som protokoll, brev, kassaböcker mm. Men den största delen och kanske den intressantaste är den samlade dokumentationen om Hemmesjö socken. Den utgörs av t.ex. fotografier, filmer, ljudinspelningar, tidningsklipp anteckningar. Fotografiernas antal uppgår till närmare 1000 st. Tidningsklippen är ännu fler, ca 1500. Av filmer och ljudinspelningar finns tillsammans ett 50-tal. Den allra största delen av arkivmaterialet utgörs av anteckningar, kopior tagna ur andra arkiv, ritningar mm.

För att kunna hålla reda på detta omfattande material krävs ett vettigt system för hantering. Sedan i december pågår en katalogisering och registrering av allt i arkivet så att handlingarna snabbt skall kunna återfinnas. Med hjälp av sökord skall man kunna söka efter alla typer av handlingar. Fotografier skall kunna studeras i en dator (för att undvika hantering av originalbilder).

Men vad skall man ha arkivet till? Hembygdsföreningens uppgift är att sprida kunskap om bygden och här är ett sökbart arkiv viktigt. Många släktforskare och andra intresserade frågar efter information som bara går att finna i denna typ av arkiv.

Det finns i arkivet en del fotografier med mer eller mindre okänt motiv. I januari 2007 genomfördes en första fotokväll med identifiering av gamla foton. Mycket blev dokumenterat men åtskilligt återstår. Till hösten blir det en fotokväll i Risinge där vi fortsätter detektivarbetet med de gamla fotografierna. Men redan här kan läsarna få hjälpa till. Känner du till något om dessa fotografier så hör av dig till redaktören! Har du kort som kan komma till nytta i föreningens fotoarkiv? Låt oss få kopiera (skanna) bilden!

Känner du till något om dessa bilder som finns i hembygdsföreningens arkiv? Hör av dig snarast till redaktören.

Stipendium

Som vi berättade redan i föregående nummer av Hemmesjöbygden vill Hemmesjö hembygdsförening genom ett stipendium uppmärksamma de som skriver, berättar, dokumenterar, fotograferar och forskar om Hemmesjö sockens historia och utveckling. Det kan t.ex. gälla den som samlar kunskap om sin gård eller sitt hus, om traktens natur, om företagande, om föreningsliv, om seder och bruk. Det kan vara en skolklass som gör ett arbete tillsammans med föräldrar eller mor- och farföräldrar eller en studiecirkel som dokumenterar något. Och kom ihåg: Det behöver inte vara förhållanden långt tillbaka i tiden som avses. Även det som hände för 15-20 år sedan är historia nu. Man behöver inte heller kunna skriva och formulera sig. Det räcker med att man berättar för någon som skriver ner eller spelar in på band. Det är inte formen som är det viktiga utan innehållet. Tag kontakt med redaktören och diskutera ditt arbete! Så här är det tänkt att fungera:

Hemmesjö hembygdsförenings

Stipendium till minne av Evert Linder, Hedaholm, Södra Åreda

För att uppmuntra och stimulera till forskning om Hemmesjö sockens historia och utveckling vill Hemmesjö hembygdsförening dela ut ett årligt stipendium i form av kontanta medel. Den årliga stipendiesumman är 2000 kronor. Stipendium kan sökas av enskilda personer eller av en grupp. Förslag på stipendiat kan också lämnas till Hemmesjö hembygdsförening. Stipendium kan sökas när som helst under året.

Forskningsarbetet skall tillföra ny kunskap om Hemmesjö sockens historia och utveckling eller presentera befintlig kunskap på ett nyskapande sätt. Resultatet skall när det är färdigt ställas till förfogande för publicering i någon av Hemmesjö hembygdsförenings publikationer. Ett exemplar för arkivering skall också lämnas över till Hemmesjö hembygdsförening.

Hemmesjö hembygdsförenings styrelse beslutar om utdelningen av stipendiet. Om så är lämpligt kan stipendiesumman delas upp i två stipendier. Finns ingen lämplig kandidat delas inget stipendium ut.

Utdelning av stipendiet och överlämnandet av diplom skall ske under högtidliga former i samband med årsmöte eller annat publikt arrangemang.

Stipendiet har gjorts möjligt genom Evert Linders välvilliga donation till Hemmesjö hembygdsförening.

Bron till Ugnsholmen

Nu närmar sig tiden när brobygget mot Ugnsholmen kan ta fart. Virket till bron ligger färdigt och konstruktionen är klar. Lite improvisation kommer att behövas beroende på hur botten kring de tänkta bropelarna ser ut. För att klara av frakten av byggmaterial ner genom parken finns planer på att försöka få igång den traktor, en Bolinder-Munktell Viktor, från 1950-talet som föreningen ärvt. Traktorn har stått uppställd i ca 4 år men eftersom den är i gott skick hoppas vi att det går bra. Har du erfarenhet av gamla traktorer och vill hjälpa till att köra igång den? Hör av dig snarast. För stor hjälp i förberedelserna till brobygget tackar vi Skogssällskapet, Sune Carlssons Åkeri och Torsten Jonassons Bygg samt den entusiastiska skara som slitit med sten, jord och transporter.

Lediga platser

Ett bra jobb kan vara svårt att hitta men en frivillig arbetsinsats på föreningens fastigheter är guld värd. I år är det framför allt målning som behövs, både invändigt och utvändigt på hembygdsstugan. Trädgårdsmöbler skall underhållas, rabatter skötas och trädgård och gräsmattor hållas i ordning. Stigarna genom herrgårdsparken behöver också skötas under våren och sommaren. Välkommen att delta i det praktiska arbetet med att hålla igång vårt fantastiska bruksområde.

Linnéåret 2007

Även i Hemmesjö hembygdsförening skall vi under året uppmärksamma 300-årsjubileet av Carl von Linnés födelse. Det blir inte så mycket om Linné själv – det finns så många andra som kommer att beskriva honom. I stället kommer det att handla om växter på ett mycket intressant sätt.

I Risinge levde under första hälften av 1900-talet en mycket speciell man som hette Alfred Johansson. Hans livsverk finns beskrivet i en artikel i Hemmesjöbygden 1985:2. Alfred ritade, liksom Linné på sin tid, under 1920-talets första år en egen flora med nästan 400 beskrivna arter. Med blyerts och vattenfärg finns ett urval av naturen runt Alfred återgivet på ett mycket finstämt sätt. Av dateringen på teckningarna förstår man att han använt växterna i naturen som modell och inte kopierat ur någon bok. Det måste ha varit bråda dagar för honom under dessa vårmånader.

Genom vänligt tillmötesgående har hembygdsföreningen fått låna floran för avfotografering och kan till sommaren och på hembygdsdagen visa valda delar av florans bilder. Till detta kommer att fogas en historik över Alfred Johansson, en människa med många färdigheter och intressen. Om möjligt skall utställningen också visas på Risingegården.

Men inte nog med detta! Under sitt arbete med inventering för Smålands Flora hann Alva Gustafsson, Karlsberg, Risinge också med att samla, pressa och montera växter i ett herbarium som sedan överlämnades till hembygdsföreningen. Detta vill vi också ta fram och visa under sommaren 2007. Kanske finns det någon som minns hur man förr vid utbildning på läroverk ålades att samla ett visst antal växter och därtill lära sig deras namn på svenska och latin. Många är historierna om när samma exemplar av en växt kom tillbaka år efter år till skolan och redovisades som ny. Forsigkomna elever sålde sina herbarier till yngre kamrater.

Evighetsträd

Känner du till några riktigt stora eller gamla träd. Träd som kanske har ett namn (t.ex. galgeken) eller är förknippat med någon speciell händelse eller sägen.

Länsstyrelsen vill ha hjälp med att finna de grövsta träden av olika trädslag. Många av de stora träden är tyvärr borta efter stormarna men några "evighetsträd" skall säkert gå att finna. Se tabellen här intill om vilka mått som är intressanta. Rapportera gärna även träd som ligger i närheten av dessa mått. På anslagstavlor i socknen kommer mer information om undersökningen.

Rapportera till redaktören så att vi kan sammanställa resultatet för hela socknen. Ut och leta evighetsträd!

Tabellen här intill visar ungefärlig diameter och omkrets det bör vara på träden som skall rapporteras i denna undersökning.

Diameter Omkrets

Al	75	235
Alm	100	314
Apel	50	157
Ask	100	314
Asp	75	235
Avenbok	75	235
Björk	75	235
Bok	100	314
En	25	78
Ek	100	314
Fågelbär	75	235
Gran	75	235
Hassel	25	78
Lind	100	314
Lönn	100	314
Oxel	75	235
Päron	50	157
Rönn	75	235
Sälg	75	235
Tall	75	235

Smålandsgårdsgård

Det finns fina exempel på nybyggda smålandsgårdsgårdar bl.a. i Hemmesjö och i Gummatorp. Vill du lära dig detta hantverk? Kronobergs läns hembygdsförbund har en kurs i trakten av Rottne två kvällar i april. Det gäller tisdagen den 24 och torsdagen den 26 april. Man behöver inte vara med båda kvällarna. Kursen är kostnadsfri. Hör av dig till redaktören om du är intresserad.

Broschyr om Årydtrakten

Sommaren 2006 producerade Åryds föreningsråd en färgglad broschyr om hur det är att bo i Åryd med omgivningar. Hjälp gärna till att sprida broschyren. Den finns bl.a. på biblioteket och på *Time* i Åryd. Behöver du många exemplar så kontakta redaktören.

Platsannonser

Ledigt jobb i Risingegården! Hemmesjö Byggnadsförening som driver Risingegården behöver vaktmästare och ansvarig för bokning, visning mm. Ett deltidsjobb med 4 – 8 timmar i genomsnitt per vecka. Kontakta snarast Leif Svensson, Risinge, 070-676 88 02 för ytterligare information.

Förslag till stadgeändring

Föreningsstadgar måste förändras och moderniseras allt efter som tiden går. I Hemmesjö hembygdsförenings stadgars paragraf 8 föreslår styrelsen att texten ändras till: "Upplöses föreningen skall dess tillgångar användas för föreningens byggnaders och samlingars fortbestånd samt för bygdens bästa". Förslaget tas upp som en punkt på årsmötet 2007.

Östra Torsås sockenfilm 1952-54

Filmen visades på höstmötet 2006 och innehåller material från Östra Torsås, Tegnaby och Hemmesjö socknar. Några har sedan passat på att låna filmen på DVD- eller VHS-format. Den möjligheten finns fortfarande. Hör av er till redaktören.

Nya stolar till Hemmesjö gamla kyrka

Hemmesjö gamla kyrka är en unik byggnad från 1100-talet, som fortfarande har en atmosfär, både invändigt och i omgivningen, av för länge sedan svunna tider. I månadsskiftet februari/mars 2007 gjorde Radio Kronoberg och historieforskaren Olle Larsson ett reportage från kyrkan och prisade dess historiska värden. Men även stjärnor har sina fläckar. Stolinredningen i kyrkan har med rätta kritiserats av sakkunniga under många år. Stolar av denna typ hör hemma i en samlingslokal men inte i en medeltida kyrka. Kyrkorådet har arbetat med frågan under en tid och bl.a. varit på studieresa i Danmark för att titta på stolar som skall uppfylla minst tre krav: De skall passa i ett medeltida kyrkorum. De skall vara sköna att sitta på. De skall klara av att stå i ett oeldat utrymme året om med de växlingar av temperatur och fuktighet det för med sig.

Uppgiften gick till hemslöjdaren Anders Lindberg i Göteborg som nu tillverkat en provstol försedd med halmsits. Alla delar av stolen är utkluvna ur färska askstammar. Delarna är därefter täljda med bandkniv och täljkniv. Ytbehandlad med linolja. Om valet faller på denna typ av stol blir det ett annat material i sitsen.

Vid finansieringen av de nya stolarna kommer bl.a. att användas pengar ur den fond för Hemmesjö gamla kyrka, som startades på initiativ av Bengt Hjelmqvist, och som flitigt fyllts på under åren.

Provstol finns till beskådande i nya kyrkans kapprum.

